

KATEDRA HISTÓRIE

Prof. PaedDr. Martin Pekár, PhD., vedúci katedry
Moyzesova 9, 040 01 Košice
martin.pekar@upjs.sk

Vážený pán
Prof. Mgr. Marián Zouhar, PhD., dekan
Filozofická fakulta UK
Gondova ulica 2
811 02 Bratislava 1

Váš list značky / zo dňa
5204/2023 z 10. 7. 2023

Naša značka

Vybavuje / tel.

Košice
29. 9. 2023

VEC Posudok oponenta na habilitačnú prácu

SZABÓ, Miloslav. *Kráska a zvrhlík. Rasa a rod v literatúre 19. a 20. storočia*. Bratislava: N Press, 2022. 175 s.

Mgr. Miloslav Szabó, PhD. predložil ako svoju habilitačnú prácu knihu publikovanú v roku 2022 vo vydavateľstve N Press. Kniha má charakter vedeckej monografie z hľadiska rozsahu i formy. Prešla riadnym recenzným konaním. Domnievam sa, že spĺňa formálne znaky na to, aby mohla byť v zmysle platnej legislatívy predložená a posúdená ako habilitačná práca.

Monografia obsahuje úvod, záver a dve vnútorne členené kapitoly, ktoré obsahovo korelujú s myšlienkou vyjadrenou v názve knihy. Rizikom predloženia publikovanej monografie ako habilitačnej práce je skutočnosť, že autor býva v záujme širšieho čitateľského dosahu limitovaný vydavateľstvom najmä smerom k tým parametrom, ktoré sú typické pre vedeckú publikáciu. Čiastočne sa tomu nevyhla ani posudzovaná práca, ako uvediem nižšie, avšak za veľmi dôležité považujem, že obsahuje pomerne podrobný odkazový aparát, čo je jeden z dôležitých indikátorov jej vedeckého charakteru. Výhodou pre autora je, že kniha vo vydavateľstve prešla redakčnými, jazykovými a grafickými úpravami.

Ako som už naznačil, v posudzovanej práci sú zjavné niektoré limity dané zámermi vydavateľa. Vidieť to napríklad v úvode, ktorý nemá taký charakter, ako býva zvykom v habilitačnom spise. Neobsahuje detailné predstavenie stavu poznania, či metodológie, zameranie výskumu nedáva primárne do súvislosti s vedeckými cieľmi. Jadro knihy je predstavené v skôr kontexte súčasných spoločenských problémov. Autor na ne reaguje svojim výskumom, ktorý pritom

zreteľne obsahovo vymedzuje. Ako píše, sústredil sa na výskum fenoménu rasizmu, pričom k nemu chcel pristúpiť v porovnaní s inými prácami z oblasti humanitných a spoločenských vied netradične, inovatívne, skôr cez optiku kulturológie a najmä literárnej histórie a s dôrazom na negatívny emocionálny aspekt prežívania rasovej alebo sexuálnej odlišnosti. Zaujala ho prítomnosť modelových postáv v cielene vybraných dielach germanofónnej a slovenskej literatúry 19. a 20. storočia. Analyzované diela zo slovenskej literatúry sú poznačené antisemitizmom a anticiganizmom, teda fenoménmi, ktoré dlhodobo patria k výskumným témam habilitanta. Podľa môjho názoru je možné konštatovať, že aktualizácia výskumu v kombinácii so základným uvedením použitých prístupov i obsahového zamerania práce je adekvátnou náhradou úvodu, aký sa očakáva v habilitačnom spise. Navyiac odkazy na literatúru jasne preukazujú autorovu znalosť súčasného stavu poznania.

Metodologicky je predložená práca skôr literárnohistorická ako historická. Autor v nej analyzuje literárne diela. Primárnou mu nie je historická metóda, avšak s historickými poznáním a súvislosťami operuje nad kvalitatívny štandard bežný v literárnej histórii. Prienik výskumu s historickou vedou, resp. so slovenskými dejinami je najviac badateľný nie v metodologickej rovine, ale v predmete výskumu a v prínose, ktorý autorov výskum znamená pre historickú vedu. O predmete výskumu a jeho aktuálnosti už bola reč. Z hľadiska prínosu pre historickú vedu by som rád vyzdvihol prínos posudzovanej práce v oblasti interpretácie miesta prejavov rasizmu v slovenskej spoločnosti a prepojenie historickej vedy so súčasným spoločensko-politickým dianím na základe práve týchto nových interpretácií. Jasne to vidieť v závere knihy, ktorý je síce pomerne krátky, čo vnímam opäť ako dôsledok kompromisu s vydavateľstvom, ale jasne identifikuje prejavy rasizmu v literatúre, ich zdroje, súvislosti v slovenskom kontexte, ako aj analogické hrozby pre našu súčasnosť. O závere celkovo platí to isté, čo o úvode – v habilitačnom spise by bol určite prepracovanejší.

Jadro knihy je rozdelené na dve kapitoly. Prvá má názov Pekná cudzinka, má päť častí a autor sa v nej sústreďuje na analýzy rasistického stvárnenia stereotypného obrazu krásnej orientálky. Kapitola konfrontuje a čiastočne porovnáva diela zo slovenskej literatúry so zahraničnými autormi. Kým výber slovenských autorov a tém je v podstate neprekvapivý a logický, konfrontácia napríklad s dielom švajčiarskeho spisovateľa Lukasa Bärfussa, ktorého román rozvíja príbeh z u nás málo známej epizódy švajčiarskych dejín v Rwande a ktorý nie je k dispozícii v slovenskom alebo českom preklade, je obzvlášť zaujímavá a odborne obohacujúca. V tejto, ale aj nasledujúcej kapitole habilitant kontextualizuje diela slovenskej literatúry a ich myšlienkovú skladbu so širším (stredo)európskym prostredím, čím obohacuje o nový rozmer historické poznanie.

Druhá kapitola jadra má názov Predátor. V nej autor obrátil pozornosť na rasistické a sexistické stereotypy o mužských sexuálnych predátoroch. V nich sa veľmi jasne transformuje rasizmus na literárny antisemitizmus. Aj v tejto kapitole autor našiel „zámorskú“ analógiu k dielam slovenských autorov, a to v literárnych dielach amerického spisovateľa Thomasa Dixona, resp. vo filmovom spracovaní jeho románov. Paralely vidí medzi démonizovaním a lynčovaním Afroameričanov, t.j. medzi americkou „bielou nadvládou“ (white supremacy) a rasistickým antisemitizmom nacistov a ich spojencov.

Z podnetných častí knihy by som osobitne spomenul použité, no samotným autorom žiaľ hlbšie nerozpracované myšlienky o geografickej symbolike a resentimente. Najmä pojem resentment má podľa mojej mienky veľký potenciál rozvíjať, domýšľať a aktualizovať idey, ktoré autor postupne v jadre práce formuluje. Do pozornosti by som habilitantovi dal výskum empatie, ktorý má v historickej vede svoje pevné miesto (Thomas A. Kohut, Dominick LeCapra) a ktorého východiská by snáď bolo možné použiť pri jeho vlastnom výskume, čím by vznikol väčší prienik s historickými vedami.

Vzhľadom na všetky vyššie uvedené skutočnosti konštatujem, že predložená monografia – habilitačná práca spĺňa podľa môjho názoru predpísané kvalitatívne kritériá. Habilitant v nej nepochybne preukázal odborné zvládnutie problematiky odboru habilitačného konania. Navrhujem prácu akceptovať a Mgr. Miloslavovi Szabóovi, PhD. udeliť titul docent v odbore slovenské dejiny.

Prof. PaedDr. Martin Pekár, PhD., oponent